

Współczesny atak na człowieka jako „imago Dei”, red. M. Marczewski, R. Gawrych, P. Skrzydlewski, Wydawca: Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku, Gdańsk 2024, 476 s., ISBN 978-83-67808-00-2

Można wymienić liczne inspiracje czy impulsy, które wpłynęły duchowo i kulturowo na powstanie zachodniej (łacińskiej) cywilizacji. Przemawiając w 1988 r. przed Parlamentem Europejskim i Radą Europy w Strasburgu, papież Jan Paweł II, wskazawszy na inspiracje chrześcijańskie, wymienił na pierwszym miejscu afirmację godności osoby ludzkiej: człowieka stworzonego „na obraz i podobieństwo” Boga. Idąc tropem myśli Ojca Świętego, można powiedzieć, że ciosy wymierzone w tak ukształtowaną cywilizację Zachodu (reformacja, rewolucja francuska, XIX-wieczne Kulturkampfy i XX-wieczne totalitaryzmy) były kolejnymi próbami destrukcji owego *imago Dei* („obrazu Bożego”) w człowieku, a przez to w tworzonej przez człowieka, szeroko rozumianej kulturze. Mając na uwadze ów kontekst, jakże ważna i potrzebna jest dzisiaj refleksja nad współczesnym atakiem na człowieka jako *imago Dei*. Do pogłębienia tej refleksji z pewnością przyczyni się publikacja *Współczesny atak na człowieka jako „imago Dei”* pod redakcją dr. Romana Gawrycha – rektora Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku, dr. hab. Marka Marczewskiego, profesora Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku oraz dr. hab. Pawła Skrzydlewskiego, rektora Akademii Zamojskiej w Zamościu. Obszerna książka (476 s.), w której swoje artykuły zamieściło 21 autorów, została wydana w Wyższej Szkole Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku w 2024 r. i, jak głosi jej dedykacja (także bardzo wymowna), „ukazała się w czterdziestą rocznicę (1984–2024) porwania i zamordowania przez funkcjonariuszy SB bł. ks. Jerzego Popiełuszki”. Jej recenzentem wydawniczym jest prof. dr hab. Grzegorz Kucharczyk z Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu.

We *Wstępie* redaktorzy uwypuklili prawdę, że antropologia chrześcijańska (ukazująca fakt obecności w człowieku obrazu i podobieństwa Bożego) przybliżyła to, iż człowiek w żadnym aspekcie swego życia i działania nie może autonomizować się od Boga oraz że z racji swojej natury stoi przed powinnością rozwoju nie tylko prowadzącego go do Niego, ale także nieustannie i w pełni upodabniającego do Stwórcy. Teologia wykazuje, że to upodobnienie dokonuje się na sposób ludzki i zarazem nadprzyrodzony, gdy człowiek czyni siebie doskonałym w swoim życiu osobowym (rozwijając intelekt poprzez prawdę, doskonałość i spełniając wolę poprzez dobro), ale także dzięki współdziałaniu z łaską Boga wprowadzającą w nieskończone życie z Osobami Boskimi, gdzie spełni się w pełni i definitywnie. Nowożytnie błędy i zaniechania w dziedzinie poznania filozoficznego, skutkujące oderwaniem ludzkiego intelektu od poznawania rzeczywistości, w tym natury człowieka, na rzecz myślenia o świecie oraz tworzenia obrazów i planów działania bez Boga, sprawiły, że kształtowany w kulturze chrześcijańskiej wizerunek człowieka jako *imago Dei* został zakwestionowany

i w dużej mierze jest zwalczany. Błędy filozoficzne, przenikające do refleksji teologicznej (przede wszystkim nominalizmu oraz nowożytnego subiektywizmu i agnostycyzmu), spowodowały, że człowiek przestał poznawać siebie i żyć prawdą o sobie, jednocześnie zrywając więź z tradycyjnym rozumieniem osoby ludzkiej jako *imago Dei*. Ów sceptycyzm i subiektywizm, a także agnostycyzm doprowadziły człowieka nie tylko do fałszywego przekonania, że Bóg jest jedynie ludzką koncepcją wytworzoną na obraz człowieka, ale również do doktryn i postaw jawnie negujących istnienie Boga, czego przykładem są mające różnorodną postać: bezbożnictwo i ateizm oraz rozmaite ideologie, w których religię postrzega się jako „źródło i przyczynę” wszelkiego zła. Z tych powodów powstają projekty życia społecznego, w którym nie tylko należy odwrócić się od Boga, ale i dokonuje się Jego tzw. śmierć, czemu towarzyszy przekonanie, że jest czymś wyzwalającym i dobrym dla człowieka. Wszystko to sprawiło, że nowożytny i współczesny człowiek zaczął błędnie postrzegać siebie jako ducha uwięzionego w materii albo jako jej ewolut. Pod wpływem nominalizmu i fideizmu głoszących redukcję poznania Boga do bazującego na wierze lub jakimś przeżyciu emocjonalnym zepchnięto prawdę o obecności w człowieku Jego obrazu i podobieństwa do sfery postulatywnej, nieracjonalnej i w istocie rzeczy niemożliwej podlegać racjonalnemu dyskursowi. Odniesienie człowieka, podobnie zresztą, jak i świata do Boga stało się w tym paradygmacie czymś bezpodstawnym i bezużytecznym, a nawet zakazanym. Tymczasem jest ono dla ludzi i całej rzeczywistości konstytutywne. Autonomizując świat i ludzkość, błędnie zakłada się specyficzne ubóstwienie człowieka i świata albo też opowiada się za jakąś formą degradacji i redukcjonizmu, w której ostatecznie sam człowiek nie reprezentuje sobą dobra. Tymczasem doświadczając siebie, przede wszystkim od strony istnienia, i nie mogąc uświadomić sobie tego, kim jest, zaczął odnosić swoją osobę do materii, świata przyrody, wreszcie do swych wytworów. Zatem wytworzyło się kulturowe przekonanie, że człowiek – szerzej: rodzaj ludzki – jest istotą noszącą obraz i podobieństwo nie tyle Boga, ile stworzenia lub nawet własnych wytworów ludzkich. Wszystko to mocno i pejoratywnie wpłynęło na ład społeczny, rodziny, wreszcie na kulturę, a nade wszystko na samego człowieka (por. s. 12-13). Dlatego też – jak zauważyli redaktorzy książki – domaga się to pogłębionej refleksji, aby z jednej strony ukazać prawdę o obecności w człowieku obrazu i podobieństwa Boga, a z drugiej – o nowożytnych, różnorodnych formach i próbach jej zwalczania. Do zastanowienia się nad problemem zostali zaproszeni naukowcy–przedstawiciele rozmaitych dziedzin i wielu ośrodków naukowych w Polsce.

Niemożliwe jest w niniejszej recenzji omówienie zagadnień i problemów przybliżonych w publikacji. Ich szerokie spektrum ilustrują tytuły poszczególnych artykułów zamieszczonych w sześciu rozdziałach. W rozdziale I znalazło się pięć artykułów: 1. „*Imago Dei*”. *Refleksja nad biblijną koncepcją człowieka* (bp Zbigniew Kiernikowski, UMK w Toruniu; 2. *Człowiek jako „imago Dei” a współczesna nienawiść i wzgarda człowiekiem* (Paweł Skrzydlewski, AZ w Zamościu);

3. *Człowiek w świecie aksjologicznej wichrowatości* (Wojciech Świątkiewicz, UŚ w Katowicach); 4. *Posługa zbawcza Kościoła w procesie spełniania się człowieka jako „imago Dei” w „imago Christi”* (Marek Marczewski, WSSE w Gdańsku); 5. *Współczesne deformacje rozumienia rodziny jako „obrazu Boga”* (Zbigniew Pańpuch, KUL). Rozdział II zawiera cztery artykuły: 1. *Piękno człowieka w jego relacyjnej i afirmacyjnej inklinacji* (ks. Paweł Prüfer, AJP w Gorzowie Wielkopolskim); 2. *Problem natury ludzkiej i współczesne formy jej negacji* (ks. Tomasz Duma, KUL); 3. *Antropologiczny redukcjonizm w filozofii postmodernizmu* (ks. Stanisław Kowalczyk, KUL); 4. *Ideologia ekologizmu – narzędzie ataku na człowieka jako „imago Dei” oraz czynnik zubożenia ekonomicznego i poniżenia wspólnoty ludzkiej* (Wojciech Polak, UMK w Toruniu). Rozdział III także zawiera cztery artykuły: 1. *Wychowanie w perspektywie (braku) „wewnętrznego obrazu”* (ks. Marek Jeziorański, KUL); 2. *Antropologia filozoficzna u podstaw pedagogiki* (Piotr Magier, KUL); 3. *Zarys antropologii teologicznej: człowiek i niepełnosprawność. Perspektywa edukacyjna* (ks. Andrzej Kiciński, KUL); 4. *Możliwości wychowania człowieka w duchu „imago Dei” w rzeczywistości szkoły polskiej. Obserwacje z praktyki nauczycielskiej* (Kornelia Czogalik, Zespół Szkolno-Pedagogiczny w Babicach). W rozdziale IV znalazły się następujące artykuły: 1. *Godność ludzka jako wartość teologiczna* (ks. Janusz Mariański, KUL); 2. *Posługa miłosierdzia wobec człowieka jako „imago Dei”* (Roman Gawrych, WSSE w Gdańsku); 3. *Człowiek cierpiący obrazem Boga w nauczaniu św. Jana Pawła II* (ks. Janusz Bujak, US); 4. *W poszukiwaniu prawdy o człowieku: obdarowanie człowieczeństwem w rodzinie* (Anna Błasiak, Uniwersytet Ignatianum w Krakowie). Rozdział V podejmuje trzy zagadnienia: 1. *Strażnicy, zdolni dostrzegać Jezusa w ubogich: diakoni stali stróżami ubogich* (dk. Waldemar Rozynkowski, UMK w Toruniu); 2. *Życie i przesłanie Sługi Bożej siostry Dulcissimy Hofmann jako przykład realizacji „imago Dei”* (dk. Marek Czogalik, Zespół Szkolno-Pedagogiczny w Babicach); 3. *Wymiar duchowy zdrowia człowieka jako przejaw antropologii integralnej w medycynie* (Jakub Pawlikowski, UM w Lublinie). Ostatni, rozdział VI, obejmuje jeden artykuł: *Sztuczna inteligencja jako wyzwanie dla „imago Dei” w człowieku* (ks. Jarosław Lisica, UMK w Toruniu).

Jak zostało wspomniane, każdy z artykułów domagałby się osobnego omówienia. Warto jednak zwrócić uwagę na obszerny artykuł prof. Zbigniewa Pańpucha: *Współczesne deformacje rozumienia rodziny jako „obrazu Boga”* (co uczynił też recenzent wydawniczy). W artykule tym jego autor wnikliwie prezentuje i analizuje pierwszą w literaturze polskiej publikację zawierającą argumentację długoletniego profesora w Katedrze Metafizyki KUL, Andrzeja Maryniarczyka SDB, za tezą o płciowości duszy ludzkiej. Jest ona o tyle ważna i potrzebna, im bardziej obecnie wzmacnia się ofensywa – również w świecie akademickim – genderowej rewolucji antropologicznej z jej pseudonaukowymi i zwodniczymi koncepcjami ideologicznymi.

Reasumując, należy gorąco zarekomendować przedstawioną pozycję nie tylko z powodu aktualności podjętego tematu, ale i ze względu na interdyscyplinarność podejmowanych refleksji z zakresu nauk filozoficznych, teologicznych, pastoralnych, społecznych, antropologicznych, psychologicznych czy pedagogicznych. Z pewnością dogłębna analiza narodzin i kryzysu wizji człowieka jako *imago Dei* zainspiruje do dalszych studiów, zwłaszcza historycznych, nad kryzysem zachodniej cywilizacji, którego prawdziwym źródłem jest – jak słusznie twierdzą autorzy recenzowanej publikacji – kryzys wiary i rozumu.

Ks. Bogdan Biela